

Rybińska, Małgorzata

Główne treści i formy uczestnictwa w kulturze mieszkańców Ostrowi Mazowieckiej

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 13, 261-279

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Rybińska
Ostrów Mazowiecka

Główne treści i formy uczestnictwa w kulturze mieszkańców Ostrowi Mazowieckiej

Mgr Małgorzata Rybińska napisała i obroniła pracę magisterską zatytułowaną „Uczestnictwo w kulturze mieszkańców Ostrowi Mazowieckiej” /90 stron/. Z obszernej całości wybraliśmy rozdział III poświęcony analizie wyników badań własnych autorki, dotyczących stanu czytelnictwa, słuchania radia i oglądania telewizji w tym mieście. Okazuje się, że te formy kulturalnej partycypacji, szczególnie oglądanie telewizji, zaliczane już są do „życia osobistego”, domowego, które dominuje w strukturze wykorzystania wolnego czasu przez badanych. To interesujące. (red.)

Ankieta objęła 150 mieszkańców miasta Ostrowi Mazowiecka, w tym: 86 kobiet (61%) i 64 mężczyzn (39%). Struktura wieku badanych przedstawia się następująco: 15% to ludzie w wieku 18 - 25 lat, 75% to osoby w wieku od 26 do 55 roku życia i 10% to respondenci w wieku powyżej 55 lat. Stan cywilny badanych wygląda następująco: mężatek jest 41,8%, żonaty 34,1%, rozwódek 1,5%, rozwiedzionych 1,3%, wdów 4,5%, wdowców 1,5%, panien 6,2%, kawalerów 9,1%. Ankietowani mają jedno dziecko - 15,6%, dwoje dzieci 31,2%, troje dzieci 20,4%, ponad troje 14%, bezdzietnych jest 18 8%. Badania przeprowadzałam w kwietniu 1998 r.

Tabela 1. Stan cywilny ankietowanych.

n=150

Stan cywilny ankietowanych	Ogółem %
Mężatka	41,8
Żonaty	34,1
Rozwódka	1,5
Rozwiedziony	1,3
Wdowa	4,5
Wdowiec	1,5
Panna	6,2
Kawaler	9,1
Razem:	100,00

Tabela 2. Liczba dzieci.

n=150

Liczba dzieci	Ogółem %
Jedno dziecko	15,6
Dwoje	31,2
Troje	20,4
Ponad troje	14,0
Bezdzietni	18,8
Razem:	100,00

Przytoczone wyżej dane mają ważne znaczenie dla rozumienia poziomu, stylu i skutków uczestnictwa w kulturze. Wynika z nich, że większość ankietowanych mieszkańców miasta jest w wieku umożliwiającym świadome, wybiórcze i twórcze korzystanie z usług instytucji kulturalno -oświatowych, w wieku pełnej sprawności psychofizycznej i zdolności do percepcji kultury w różnorodnych formach, rodzajach i postaciach.

Istotne znaczenie dla zrozumienia poziomu, stylu i modelu uczestnictwa w kulturze mieszkańców miasta ma analiza struktury ich rodzin. Fakt posiadania lub braku małżonka lub małżonki, fakt posiadania lub braku potomstwa określa nie tylko sytuację życiową ludzi, ale wywiera istotny wpływ na treść i model ich uczestnictwa w kulturze. Pozostawanie w stanie kawalerskim lub panińskim przyczynia się do zwiększenia puli wolnego czasu., który można przeznaczyć na uczestnictwo w kulturze lokalnej, regionalnej czy narodowej, a nawet ogólnoludzkiej, w kulturze elitarnej i powszechnej, dawnej i współczesnej. Jednocześnie to swoiste starokawalerstwo lub staropanieństwo może być źródłem frustracji i powodować zniechęcenie do życia i do wartości uczestnictwa w kulturze na rzecz preferowania łatwej rozrywki, takiej jak programy rozrywkowe, kryminały, gra w karty, zabawy taneczne z alkoholem czy przyjęcia towarzyskie.

Małżeństwo jest zatem czynnikiem życiowej i zawodowej stabilizacji, źródłem szczęścia osobistego, czynnikiem dowartościowania ludzi. Umożliwia pełniejsze zaspokojenie potrzeb bezpieczeństwa, miłości i sensu życia. Z tej racji ludzie żyjący w udanym związku małżeńskim mają specyficzny styl uczestnictwa w kulturze związany z realizacją obowiązków zawodowych, zarobkowych, rodzinnych, społecznych i obywatelskich. Życie rodzinne wyma-

ga realizacji takiego modelu uczestnictwa w kulturze, który umacnia więzi rodzinne i stanowi dla dzieci przykład mądrego i odpowiedzialnego, kształtującego i satysfakcjonującego uczestnictwa w kulturze.

Życie rodzinne zmusza do korzystania z tych usług i instytucji kultury, które mogą pomóc w doskonaleniu współżycia w małżeństwie i w rodzinie. Posiadanie dzieci z jednej strony aktywizuje małżonków i zmusza do dodatkowej pracy zarobkowej umożliwiającej optymalne zaspokajanie potrzeb materialnych dzieci, z drugiej strony tworzy naturalne warunki do głębszego kontaktu i przeżywania wartości humanistycznych, upowszechnianych przez książki, radio, telewizję, muzea, prasę i kino.

W ankietowanej społeczności mamy 41,8% mężatek oraz 34,1% żonatych. Prawie połowa badanych kobiet ma już obowiązki rodzinne i musi godzić pracę zawodową, działalność opiekuńczo-wychowawczą i uczestnictwo w kulturze. Stwarza to niewątpliwie wiele trudności, napięć i konfliktów i wymaga nie tylko dobrej organizacji pracy, ale dużej siły aspiracji kulturalnych.

Charakterystyczne jest to, że tylko 34,1% mężczyzn jest żonatych. Dla tej grupy uczestnictwo w kulturze musi być zsynchronizowane z obowiązkami rodzinnymi i zawodowymi. Jeśli weźmiemy pod uwagę, że w większości wypadków to na mężczyznach ciąży obowiązek utrzymania rodziny i związana z tym konieczność podejmowania dodatkowych prac zarobkowych - to w pełni zrozumiały stanie się fakt mniejszego udziału mężczyzn w życiu kulturalnym.

W ankietowanym środowisku jest 9,1% kawalerów i 6,2% panien. Ta grupa ma większe od pozostałych czasowe możliwości uczestnictwa w kulturze. Brak konieczności świadczenia na rzecz dzieci zwiększa także jej ekonomiczne możliwości uczestnictwa w kulturze.

Znikoma jest liczba rozwiedzionych, rozwódek i wdów, choć ich liczba ciągle wzrasta. Świadczy to o występowaniu w badanym środowisku tendencji do traktowania instytucji rodziny i małżeństwa jako trwałej i jednoczącej wspólnoty. To dążenie do stabilizacji małżeństw i rodzin ma określone konsekwencje dla modelu uczestnictwa w kulturze. Jest to model rodzinno - telewizyjny, model wspólnoty oparty na silnym przeżywaniu i komentowaniu upowszechnianych przez „publikatory” treści poznawczych, artystycznych, moralnych, społecznych i politycznych.

Rodziny jednodzietne (15,6%) mogą stworzyć dziecku lepsze warunki rozwoju i mają więcej czasu i środków materialnych na uczestnictwo w kulturze. Rodziny mające dwoje dzieci (31,2%) muszą szukać takich rozwiązań, aby racjonalnie i harmonijnie godzić życie rodzinne, pracę zawodową i udział w kulturze. Rodziny mające troje dzieci (20,4%) muszą się koncentrować na swoistej „walce o byt”.

1. Czytelnictwo mieszkańców Ostrowi w świetle ankiety

Jedną z najstarszych i najbardziej kształcących form uczestnictwa w kulturze jest czytelnictwo. Jest ono oparte na indywidualnych, na ogół przemysłowych wyborach. Realizuje się zarówno w ramach instytucjonalnych (czy-

telnie, biblioteki), jak i indywidualnie w warunkach życia domowego. W tej dziedzinie istnieją olbrzymie możliwości wyboru takich pozycji książkowych, których treść koresponduje z potrzebami, zainteresowaniami i zamiłowaniami czytelniczymi jednostek i grup.

Ta forma uczestnictwa w kulturze umożliwia łączenie najbardziej osobistych, intymnych upodobań z poznawaniem tych książek, które odzwierciedlają ważne tendencje, doświadczenia i wydarzenia w życiu społecznym, w rozwoju cywilizacji i kultury. Czytelnictwo umożliwia wielokrotne obcowanie z książką dostarczającą czytelnikowi wiedzy i tej szczególnej satysfakcji, która powstaje na skutek odkrywania nowych idei, wartości i zjawisk życiowych. Czytelnictwo umożliwia jednocześnie przeżywanie i poznawanie treści kulturowych utrwalonych na łamach książek, a także czasopism i dzienników.

Czytelnictwo umożliwia obcowanie z wielką myślą i ideami czasów przeszłych (poznawanie dziedzictwa kulturowego) oraz osobisty, pełny, wielowymiarowy kontakt z problemami współczesności znajdującymi wyraz w publikacjach na łamach prasy. Czytelnictwo umożliwia nadawanie osobistych znaczeń tym treściom, które są zawarte w książkach naukowych, w dziedzinie sztuki, w literaturze pięknej, w czasopiśmiennictwie. Obcowanie ze słowem - jako tworzywem książek i czasopism - umożliwia bowiem wypełnianie go taką treścią, jaka odzwierciedla wiedzę, skojarzenia i sposoby rozumienia czytelnika.

Tabela 3. Czytelnictwo ankietowanych mieszkańców Ostrowi n=150

Rodzaj literatury	Częstotliwość czytelnictwa			Razem %
	Nie %	Sporadycznie%	Często %	
Literatura piękna	60,7	26,1	13,2	100
Dzienniki i czasopisma społeczno kulturalne	29,0	45,7	25,3	100
Literatura inspirująca działalność innowacyjną	82,0	12,1	5,9	100
Literatura socjologiczno-psychologiczna	76,0	19,7	4,3	100
Literatura z zakresu historii i kultury polskiej	77,9	16,2	5,9	100

Z danych ankiety wynika, że literaturę piękną często czyta 13,2% mieszkańców miasta, sporadycznie 26,1%, a zupełnie nie czyta aż 60,7% ankietowanych osób. Taki stan rzeczy ma wielorakie przyczyny. Można sądzić, że mo-

że szkoła nie ukształtowała u ankietyowanych mieszkańców miasta silnej potrzeby czytania literatury pięknej, szukania w niej wiedzy o ludziach i o świecie, przeżyć moralnych i estetycznych, sposobu myślenia o rzeczywistości. Prawdopodobnie możemy mieć tu też do czynienia z brakiem lub zanikiem tradycji uczestnictwa w kulturze słowa, tradycji traktowania literatury pięknej jako najbliższej człowiekowi dziedziny sztuki. Najpoważniejszą jednak przyczyną takiego stanu rzeczy jest jednak zaangażowanie w pracę zawodową i inne prace zarobkowe oraz zajęcia związane z wychowaniem dzieci.

Fakt, że aż 60,7% ankietyowanych nie czyta literatury pięknej jest bardzo wymowny, świadczy o preferowaniu innych form uczestnictwa w kulturze, o niedocenianiu literatury pięknej jako źródła przeżyć estetycznych, moralnych, społecznych i intelektualnych. Brak kontaktu z literaturą piękną może być świadectwem wielkiego wygodnictwa - lepiej oglądać programy telewizyjne (co jest bardzo modne i powszechne we współczesnym życiu) niż przeczytać ciekawą książkę.

Na osobną uwagę zasługuje fakt, że 13,2% ankietyowanych ostrowiaków często czyta utwory z zakresu literatury pięknej. Są to prawdopodobnie ci, którzy mają ukształtowane przez rodzinę lub szkołę silne i trwałe zainteresowania czytelnicze, własne bogate księgozbiory, preferują styl życia, w którym jest miejsce na uczestnictwo w kulturze. Jest to ta grupa mieszkańców, dla których czytanie literatury pięknej jest źródłem przyjemności i kryterium przynależności do elity kulturalnej. Jest też wyrazem zrozumienia potrzeby wzbogacania swojej osobowości o te doświadczenia, idee i wzory, których nosicielem jest literatura piękna w całej różnorodności jej form, gatunków i rodzajów. Jest to ta grupa mieszkańców, dla której obcowanie z książką jest inspiracją do doskonalenia swojej osobowości, swego życia i swojego uczestnictwa w kulturze. Jest to równocześnie ta grupa, która preferuje słowa, a nie cywilizację obrazu (film, telewizję).

Dzięki częstemu obcowaniu z literaturą piękną ta grupa mieszkańców nie tylko nabiera wprawy w czytaniu, ale także rozsmakowuje się w tej czynności, dzięki której możliwe jest poznawanie życia innych ludzi w różnych epokach, środowiskach i sytuacjach.

Interesującą grupę stanowią ci, którzy sporadycznie czytają literaturę piękną. Być może czytają to co modne, aktualne, bulwersujące, skandalizujące lub nowoczesne. Mogą oni albo stać się w przyszłości zamilowanymi i wiernymi czytelnikami literatury pięknej, albo zniechęcić się i zerwać wszelkie kontakty z tą dziedziną sztuki.

Odrębnym zagadnieniem jest czytelnictwo czasopism i dzienników społeczno-kulturalnych. Prawie 1/3 ankietyowanych nie czyta czasopism i dzienników; 45,7% - czyta sporadycznie; natomiast 25,3% - często. Jak z tego wynika, prawie połowa ankietyowanych sporadycznie czyta periodyki i dzienniki społeczno - kulturalne, a 1/4 często. Czytelnictwo periodyków i dzienników kulturalnych i społecznych zarówno sporadyczne, jak i systematyczne

wiąże się z potrzebą orientowania się we współczesnych, dokonujących się w społeczeństwach procesach cywilizacyjnych, ekonomicznych, demograficznych, kulturalnych i społecznych.

Czasopisma i dzienniki umożliwiają ciągłe aktualizowanie wiedzy społeczno - politycznej, ekonomicznej i kulturoznawczej. Czytanie czasopism i dzienników umożliwia mądre przystosowanie się do zmieniających się warunków życia społecznego i gospodarczego; odróżnianie postępu od regresu, śledzenie treści, kierunku i skutków przemian społecznych, tworzenie nowych rozwiązań problemów zawodowych i osobistych.

Prawdopodobnie język prasy ze względu na swoją potoczność i nowoczesność jest mieszkańcom mojego miasta bliższy i bardziej dla nich komunikatywny niż język literacki. Związek interesów miasta z polityką, ekologią i gospodarką, kulturą i cywilizacją powoduje, że właśnie w czasopismach i dziennikach mieszkańcy Ostrowi szukają wiedzy, porad, interpretacji tych faktów i procesów, które mają wpływ na poziom i treść życia.

Nie bez wpływu na tak znaczną poczytność periodyków i dzienników ma zapewne fakt plastycznej i ikonograficznej atrakcyjności czasopism i atrakcyjności treści w nich zawartych. Czasopisma kolorowe, pełne pięknych ilustracji i interesujących komentarzy przyciągają te kategorie mieszkańców, dla których zmysłowy obraz świata jest bardziej zrozumiały niż jego czysto werbalna interpretacja.

Poza tym czasopisma społeczno - kulturalne i dzienniki ujawniają często fakty, które są związane ze skandalami i aferami obyczajowymi, politycznymi i gospodarczymi, operują materiałami z zakresu społecznej patologii i psychopatologii. To również przyciąga uwagę części mieszkańców spragnionych sensacji, egzotyki, niezwykłości, ciekawostek i różnorodnych atrakcji.

Poza tym w czasopismach jest wiele treści wesołych, dowcipnych, pełnych humoru i komizmu, skłaniających do śmiechu, nacechowanych satyrą i ironią. Popularność czasopism społeczno - kulturalnych wynika także z faktu, że zawierają one treści związane z życiem i losem polskiego społeczeństwa.

Z badań tych można zatem wyprowadzić wnioski, że w życiu umysłowym mieszkańców Ostrowi lektura czasopism i dzienników społeczno - kulturalnych odgrywa ważną rolę stymulatora zainteresowań i źródła wiedzy społeczno - kulturowej.

Interesujące są dane dotyczące czytelnictwa literatury socjologicznej i psychologicznej. Aż 76,0% ankietowanych zupełnie nie ma kontaktu czytelniczego z tego typu literaturą, 19,7% ma sporadyczne kontakty, a 4,3% często sięga do lektury z tej dziedziny. Mamy zatem kolejne potwierdzenie faktu, że szkoła nie ukształtowała u mieszkańców zainteresowania problematyką socjologiczną i psychologiczną. Tylko wybrana, bardzo mała grupa (4,3%), swoista elita, interesuje się tą dziedziną i czyta książki z zakresu psychologii i socjologii. Fakt ten potwierdza także edukacyjną dysfunkcyjność środków masowego przekazu, które nie zdołały u mieszkańców Ostro-

wi ukształtować potrzeby czytania literatury z zakresu nauk socjologicznych i psychologicznych. Zagadnienie jest dość trudne do wyjaśnienia, bo przecież każdy człowiek posiada doświadczenie psychiczne, które może być podstawą myślenia o problemach psychologicznych. Z ankiety wynika niestety, że mieszkańcy mojego miasta nie mają rozbudowanej potrzeby zdobywania wiedzy psychologicznej umożliwiającej im doskonalenie współżycia społecznego, poznawania siebie i budowania swojej osobowości.

Podobnie sytuacja wygląda w dziedzinie czytelnictwa literatury z zakresu historii i kultury polskiej. Aż 77,9% respondentów nie czyta literatury z tego zakresu, 16,2% czyta sporadycznie, a tylko 5,9% systematycznie i często czyta literaturę tego typu. Brak zainteresowania historią Polski i historią kultury polskiej jest tym bardziej zaskakujący, że wiedza historyczna jest ważnym i niezastąpionym składnikiem patriotyzmu. Dramatyczne i barwne dzieje Polski są przecież niezwykle interesującym materiałem do refleksji. Brak zainteresowania historią polityczną i kulturalną Polski potwierdza także edukacyjną dysfunkcjonalność szkoły i rodziny; rodziny, która bez pomocy instytucji oświatowych nie jest w stanie ukształtować silnych, trwałych i stymulujących aktywność intelektualną zainteresowań historycznych.

2. Percepcja programów telewizyjnych

Jedną z najbardziej powszechnych i nowoczesnych form uczestnictwa w kulturze jest oglądanie programów telewizyjnych. Telewizja jako środek masowego przekazu zrewolucjonizowała style, poziomy i modele udziału w kulturze. Wartości, idee i wzory kultury dotarły do milionów widzów, do ich domów i rodzin, stały się dostępne dla mas, straciły swój elitarny charakter, stały się składnikiem kultury powszechnej. Telewizja posługująca się obrazem i słowem mówionym dotarła nawet do ludzi, którzy nie potrafili czytać ani pisać.

Telewizja przełamała społeczne bariery i dystanse, dotarła do ludzi należących do różnych ras, narodów, klas społecznych, zawodów, przedstawiciele różnych płci i pokoleń. Przyczyniła się do demokratyzacji i homogenizacji kultury, do jej upowszechnienia i udostępnienia wszystkim zainteresowanym. Dzięki telewizji możliwe stało się nawet transmitowanie nabożeństw dla ludzi chorych, niepełnosprawnych i starych, dla których nie jest możliwe pójście do kościoła.

Telewizja przyczyniła się do przełamania granic kulturowych; wartości różnych kultur narodowych, lokalnych i regionalnych są upowszechniane i są przedmiotem percepcji ludzi mających dostęp do telewizji. Dzięki niej możliwe stało się przekazywanie na żywo najbardziej ważnych, atrakcyjnych i niezwykłych wydarzeń dziejących się w różnych częściach globu ziemskiego, a nawet transmitowanie takiego epokowego wydarzenia, jakim było wyładowanie człowieka na Księżycu.

Dzięki telewizji świat stał się, jak to sformułował McLuhan „globalną wioską”. Możliwe stało się dotarcie do różnych zakątków ziemi i nadawanie stamtąd interesujących reportaży, relacjonowanie przebiegu różnych uroczystości i wydarzeń, odkrywanie piękna i egzotyki nieznanych lądów, poznawanie obyczajów i zwyczajów ludzkich. Dzięki telewizji podniósł się poziom kultury umysłowej i estetycznej, rozwinęły się u różnych społeczeństw zainteresowania nauką, sztuką, polityką i gospodarką.

Z tych względów duże znaczenie poznawcze ma analiza danych obrazujących percepcję programów telewizyjnych przez mieszkańców Ostrowi Mazowieckiej (tabela 4). Dane te wskazują, że telewizja jest ważnym źródłem doświadczeń kulturalnych mieszkańców i wypełnia im wolny czas. Programy telewizyjne publicystyczne ogląda często 30,6%, sporadycznie 39,4%. Nie ogląda tych programów 30% mieszkańców mojego miasta.

Tabela 4. Percepcja programów telewizyjnych ankietowanych mieszkańców miasta Ostrow Mazowiecka

Programy	Częst. oglądania progr. telewizyjnych			Razem %
	Nie %	Sporadycznie %	Często %	
Publicystyczne	30,0	39,4	30,6	100
Filmy telewizyjne	5,3	29,6	65,1	100
Sztuki teatralne telewizyjne	43,4	38,1	18,5	100
Dzienniki telewizyjne	3,6	23,7	72,7	100

$nn = 150$

Interesujący jest fakt, że 1/3 ankietowanych mieszkańców często ogląda właśnie programy publicystyczne. Są one źródłem ważnych informacji, uczą rzeczowej, mądrej polemiki, rozwijają zainteresowania kulturalne, są źródłem inspiracji do społecznego działania, umożliwiają porównywanie problemów i sytuacji prezentowanych w telewizji z konkretną sytuacją mieszkańców Ostrowi. Programy publicystyczne ukazują najnowsze tendencje w życiu społecznym i kulturalnym, naukowe interpretacje zjawisk i wydarzeń dokonujących się w kraju i na świecie, uczą rewidowania tradycyjnych i anachronicznych poglądów społecznych, stymulują rozwój zainteresowań intelektualnych, pomagają w rozumieniu rzeczywistości społecznej. Fakt, że 1/3 mieszkańców słucha i ogląda programy publicystyczne w telewizji dowodzi, że ta właśnie część środowiska ma wysokie aspiracje intelektualne, chce ro-

zumieć świat, w którym żyje.

Wartość programów publicystycznych polega także na tym, że uczestniczą w nich na ogół wybitni specjaliści z danej dziedziny wiedzy i że są prowadzone w formie dyskusji, w której mogą także brać telefoniczny udział widzowie.

Udział autorytetów naukowych, politycznych, moralnych, artystycznych i religijnych w programach publicystycznych w telewizji podnosi ich wiarygodność i jest czynnikiem sprzyjającym poznaniu wybitnych osobowości uczonych i twórców sztuki. Oglądanie programów publicystycznych przyczynia się przede wszystkim do rozszerzenia i pogłębienia zainteresowań intelektualnych ostrowiaków, do rozwoju ich potrzeb poznawczych i horyzontów myślowych, do unowocześnienia i unaukowania ich myślenia o świecie.

Bardzo interesujące są dane obrazujące percepcję filmów emitowanych przez telewizję krajową i satelitarną. Znamienne jest właśnie to, że tylko 5,3% mieszkańców nie ogląda filmów; 29,6% ogląda sporadycznie i aż 65,1% ogląda je często. Jak się okazuje, film jest bardzo popularny i akceptowany jako źródło przeżyć i duchowych przygód, jako czynnik umożliwiający atrakcyjne spędzenie wolnego czasu. Jest to w pełni wytłumaczalne. Film jako dziedzina sztuki i jako środek masowego przekazu operuje nowoczesnymi, atrakcyjnymi, wielofunkcyjnymi środkami wyrazu. Kinetematografia ma olbrzymi dorobek, zorganizowana sieć dystrybucji, rozwija się nadal niezwykle dynamicznie, czego dowodem są festiwale i nagrody.

Film operuje takimi środkami wyrazu, które są dostępne dla ludzi mających różny poziom wykształcenia, jest stosunkowo łatwy w odbiorze, działa i na sferę emocjonalną, i poznawczą, prezentuje niezwykle sytuacje, wydarzenia, losy ludzi i konflikty, koncepcje i wzory życia. Dzięki temu jest interesujący, pobudza wyobraźnię, odkrywa nowe, nie dające się wyrazić innymi środkami wyrazu doświadczenia, sytuacje i wartości. Fakt, że łącznie z oglądającymi sporadycznie 94,7% mieszkańców Ostrowi ma kontakt z filmem telewizyjnym jest świadectwem siły jego oddziaływania, jego autorytetu i popularności, istnienia autentycznego zapotrzebowania na przeżycie „przygody z filmem”.

Filmy telewizyjne ukazują także różnorodne obyczaje, wzory kultury i wartości i dzięki temu uczą mądrej tolerancji i zrozumienia dla innych ludzi żyjących w innych społeczeństwach i kulturach. Filmy naukowe, popularnonaukowe, fabularne, dokumentalne, filmy o sztuce, historyczne, futurologiczne ukazują bogactwo ludzkich problemów, losów i konfliktów, sytuacji i warunków życia. Wzbogacają wiedzę o społecznym i indywidualnym życiu ludzi, uczą kultury humanistycznej.

Interesujące światło na model percepcji kultury przez mieszkańców badanej miejscowości rzucają dane dotyczące oglądania sztuk teatralnych. Niestety 43,4% ankietowanych nie ma żadnego kontaktu z tym rodzajem programów telewizyjnych. 38,1% ogląda sporadycznie sztuki teatralne emitowane przez telewizję lub tworzone specjalnie dla telewizji. Tylko 18,5% ogląda sztuki teatralne w telewizji często. Generalnie można zatem stwier-

dział, że sztuka teatralna jest nieobecna w doświadczeniu kulturalnym mieszkańców Ostrowi, dociera ona tylko do ludzi zainteresowanych tą dziedziną sztuki. Teatr jako dziedzina sztuki wymaga dobrego przygotowania ogólnokształcącego, obejmującego wiedzę z zakresu historii kultury, estetyki, filozofii, psychologii twórczości; wymaga silnych i trwałych zainteresowań i zamiłowań, umiejętności odbioru sztuki teatralnej jako złożonej wielowarstwowej całości, w której istnieje jedność elementów werbalnych, estetycznych, plastycznych, muzycznych, zachowań aktorskich, sytuacji i idei.

Dla pełnego obrazu percepcji programów telewizyjnych przez mieszkańców Ostrowi duże znaczenie mają dane charakteryzujące oglądalność dzienników telewizyjnych. Z ankiety wynika, że 3,6% nie słucha dzienników, 23,7% ogląda dzienniki sporadycznie, ale aż 72,7% często. Dzienniki telewizyjne dostarczają bieżących informacji o najważniejszych wydarzeniach dnia, zachodzących w świecie i w kraju; prezentują fragmenty reportaży, wypowiedzi osób reprezentujących władzę, sztukę, organizacje i partie polityczne, ukazują krajobrazy, obiekty architektoniczne, niezwykle sytuacje i egzotyczne stroje.

Fakt, że ponad 70% ankietowanych często ogląda i słucha „Dziennik Telewizyjny“ jest świadectwem istnienia silnych zainteresowań społecznych, politycznych i kulturowych. Dzienniki telewizyjne zaspokajają różnorodne potrzeby poznawcze mieszkańców. Przede wszystkim dostarczają im wiadomości o aktualnych zmianach dokonujących się we wszystkich dziedzinach życia. Umożliwiają im orientowanie się w założeniach, koncepcjach i wartościach leżących u podstaw reform społecznych, politycznych i gospodarczych dokonujących się w Polsce i w innych krajach. Słuchanie i oglądanie dzienników telewizyjnych umożliwia intelektualne uczestniczenie w poznawaniu dziejących się aktualnie w kraju i na świecie wydarzeń, ich rozumienie i ocenę, ich komentowanie i interpretowanie. Dzięki oglądaniu dzienników telewizyjnych można uzyskać społeczny status współuczestników życia kulturalnego, pełnoprawnych obywateli, mających dostęp do ważnych społecznie informacji, ludzi aktualizujących nieustannie swoją wiedzę o świecie. Dzięki tej formie uczestnictwa w kulturze mieszkańcy Ostrowi są w stanie lepiej zrozumieć swoją sytuację w warunkach kształtowanych przez bieżące życie.

Zagadnienie percepcji programów telewizyjnych publicystycznych, sztuk teatralnych i dzienników ma różne aspekty i wymiary. Warunki materialne, czasowe, poziom wykształcenia, obowiązki rodzinne, praca zawodowa w praktyce ogranicza bardzo możliwości mieszkańców Ostrowi, jeżeli chodzi o udział w działalności instytucji kulturalnych w dużych miastach. Wyjazd do teatru, muzeum czy na koncert do Warszawy lub Białegostoku jest dość kosztowny, czasochłonny, angażujący, wymaga odpowiedniego przygotowania. Tymczasem wartości i wzory kulturowe, które można poznać oglądając telewizję są najbardziej dostępne, bliskie, powszednie. Wprowadzenie do życia środków masowego przekazu zrewolucjonizowało świadomość kulturalną i styl życia mieszkańców, ich potrzeby i nawyki kulturalne, ich aspiracje

i zainteresowania, przyczyniło się do wprowadzenia w obieg kultury społecznej, ogólnonarodowej i kultury innych narodów.

Z badań wynika, że jedna trzecia ankietowanych w pełni spożytkowuje tę szansę zdobycia wiedzy i przeżywania wartości artystycznych, moralnych i religijnych, jakie daje program telewizyjny. Ankiety wskazują, że właśnie prawie jedna trzecia mieszkańców potrafi wybierać te propozycje programowe z telewizji, które mają wartość poznawczą, estetyczną i społeczną (film, teatr, publicystyka). Możliwość oglądania, poznawania, przeżywania i oceniania programów telewizyjnych stała się dla ludzi prawdziwym błogosławieństwem. Problem nudy, szarżyzny życia, nieumiejętności spędzania wolnego czasu przynajmniej w pewnym stopniu przestał być zagadnieniem trudnym. Telewizja otworzyła przed mieszkańcami miasta nowe, atrakcyjne możliwości spędzania wolnego czasu, możliwości uczenia się (lekcje telewizyjne, programy edukacyjne itp.), wypoczynku kulturalnego, kontaktu z wybitnymi ludźmi, przeżywania radości i odprężenia podczas oglądania programów rozrywkowych, reagowania na to wszystko, co wiąże się z losem narodu i państwa.

3. Recepcja programów radiowych

Radio jest środkiem masowego przekazu o powszechnym zasięgu. Radia na baterie zrewolucjonizowały odbiór programów radiowych. Towarzyszą one ludziom praktycznie we wszystkich prawie sytuacjach życiowych: w domu, w pracy, w samochodzie i pociągu, na wycieczce, na plaży, w szpitalu, w czasie podróży i wypoczynku, w czasie pokoju i na wojnie. W każdym zakątku ziemi na falach eteru docierają do odbiorców różnorodne, bogate treści zaspokajające różne upodobania.

W Polsce radio ma wysoki prestiż i powszechnie szanowaną tradycję działalności oświatowej, rozrywkowej, informacyjnej i wychowawczej. Nawet w czasie Powstania Warszawskiego działały radiostacje Armii Krajowej i harcerskie. Specjalną rolę odgrywało w Polsce radio w okresie okupacji hitlerowskiej. Z Londynu radiostacja polska przekazywała ważne informacje o wojnie, o klęskach hitlerowców i sukcesach państw sprzymierzonych i w ten sposób podnosiła naród polski na duchu ukazując mu perspektywę ostatecznego zwycięstwa i rozgromienia niemieckich faszystów.

Z uwagi na łatwą dostępność (miniaturyzację odbiorników) i dobrą słyszalność wielu programów, radio jako ważna instytucja społeczna i oświatowa spełnia też ważne zadanie w dziedzinie zaspokajania religijnych potrzeb ludzi chorych (transmitowane są nabożeństwa oraz programy religijne - "Radio Maryja"); umożliwia bieżące orientowanie się w rzeczywistości w skali globalnej, narodowej, religijnej i lokalnej, dostarcza dobrej rozrywki, ułatwia wartościowe spędzanie wolnego czasu, przyczynia się do przekazywania apeli ludzi znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej o udzielenie im pomocy

w uzyskaniu środków potrzebnych na przykład na dokonanie bardzo drogiej operacji. Radio ma swoich stałych zamilowanych słuchaczy wybierających te programy, które odpowiadają ich upodobaniom, zainteresowaniom i potrzebom duchowym.

Recepcję programów radiowych przez mieszkańców Ostrowi ilustrują dane zawarte w tabeli 5. Wynika z nich, że programy publicystyczne są słuchane często przez 29,7% mieszkańców, sporadycznie przez 37,7%, nie słucha ich 33,6% ludzi. Jak już wspomniałam, programy publicystyczne zawierają ważne informacje, przedstawiają różnorodne doświadczenia i punkty widzenia, idee, pomysły, relacje z wydarzeń, wywiady i dyskusje dotyczące szeroko rozumianych problemów społecznych, ekonomicznych, kulturowych, cywilizacyjnych, demograficznych, politycznych, moralnych i estetycznych. Na uwagę zasługuje to, że problemy te są rozpatrywane nie tylko w skali lokalnej, regionalnej czy narodowej, ale także międzynarodowej.

Tabela 5. Recepcja programów radiowych przez ankietowanych mieszkańców Ostrowi Mazowieckiej

Programy	Częst. słuchania progr. radiowych			Razem %
	Nie %	Sporadycznie %	Często %	
Publicystyczne	33,6	36,7	29,7	100
Muzyczne	8,3	30,8	60,9	100
Literackie	42,2	38,2	19,6	100
Rozrywkowe	10,6	37,5	51,9	100
Poradnikowe	38,0	41,3	20,7	100
Dotyczące zawodów	58,5	27,8	13,7	100

nn = 150

Programy publicystyczne włączają mieszkańców w krąg tych problemów społecznych, ekonomicznych i cywilizacyjnych, których głębsze poznanie i zrozumienie jest warunkiem koniecznym orientowania się w głównych kierunkach przemian współczesnego świata. Dzięki ich słuchaniu, dyskusowaniu o nich i przyswajaniu informacji w nich zawartych, mieszkańcy miasta intelektualnie uczestniczą w najbardziej istotnych wydarzeniach współczesnego świata, interesują się nimi, przeżywają ich wartości moralne i poznawcze, wzbogacają swoją wiedzę o rzeczywistości o te informacje i argumenty, dzięki którym możliwe jest bardziej racjonalne życie. Fakt, że 30% ankietowanych często słucha programów radiowych publicystycznych, potwierdza

uprzednio postawioną tezę, że w badanej społeczności powstała stosunkowo liczna grupa liderów życia kulturalnego, którzy potrafią racjonalnie korzystać z usług środków masowego przekazu.

O poziomie i stylu uczestnictwa w kulturze ankietowanych mieszkańców Ostrowi świadczą dane obrazujące ich udział w odbiorze programów muzycznych. Z ankiet wynika, że aż 60,9% mieszkańców często słucha audycji muzycznych. Jest to zatem jeden z najbardziej popularnych programów radiowych. Aż 30,8% ankietowanych sporadycznie słucha tych audycji, a tylko 8,3% nie poświęca czasu na tego typu zajęcia.

Muzyczne programy radiowe spełniają wiele ważnych funkcji: umożliwiają obcowanie ze sztuką, jaką jest muzyka; spędzanie wolnego czasu, przeżywanie emocjonalnych i estetycznych walorów muzyki; ułatwiają poznawanie i zapamiętywanie interesujących melodii, kompozycji i tekstów utworów muzycznych i piosenek; przyczyniają się do poznawania kierunków i tendencji w muzyce dawnej i współczesnej; uczą szacunku i podziwu dla twórców muzyki wybitnych kompozytorów i wykonawców. Audycje muzyczne pozwalają doświadczać przyjemności estetycznej i zapominać o problemach i troskach dnia codziennego.

Słuchanie tych programów włącza mieszkańców miasta w życie muzyczne w skali narodu i w skali międzynarodowej, sprzyja ich estetycznej edukacji i nobilitacji, umożliwia percepcję tych treści, idei i wartości, których muzyka jest przekątnikiem. Są to treści moralne, społeczne, patriotyczne, estetyczne i filozoficzne. Słuchanie tych programów umożliwia mieszkańcom mojego miasta uczenie się odbioru tych utworów muzycznych, których poznanie jest warunkiem posiadania wysokiej kultury muzycznej i których zrozumienie jest czynnikiem umożliwiającym traktowanie muzyki jako ważnej części ogólnoludzkiej kultury artystycznej. Częste słuchanie tych programów pomaga w afirmacji życia, w odgrywaniu emocjonalnych wartości muzyki łagodzącej obyczaje, przynoszącej do głębokiej refleksji egzystencjalnej, budzącej pragnienie miłości, piękna, dobra i prawdy.

Istotnym, godnym głębszej analizy składnikiem uczestnictwa mieszkańców Ostrowi w kulturze jest ich udział w słuchaniu audycji literackich kształtujących wrażliwość na słowo i ukazujących bogaty świat wartości literackich. Z ankiet wynika, że 19,6% mieszkańców często słucha audycji literackich; 38,2% sporadycznie, i aż 42,2% zupełnie rezygnuje z tego typu doświadczeń. Jak zatem wskazują powyższe dane, audycje literackie nie są w badanym środowisku popularne. Tylko prawie 20% słucha ich często. Świadczy to o tym, że audycje literackie wymagają pewnego przygotowania polonistycznego do wartościowego odbioru przekazywanych przez radio w różnych formach utworów literackich.

Audycje literackie uczą przede wszystkim przeżywania wartości emocjonalnych literatury pięknej i odkrywania zawartych w niej wartości poznawczych, społecznych, obyczajowych, estetycznych, politycznych, ukrytych sen-

sów, znaków i podtekstów. Kształtują przede wszystkim wrażliwość na słowo. Udział w nich wybitnych autorów ukazuje wzory językowego mistrzostwa, dykcji i poprawności językowej, uczy umiejętności odkrywania różnych znaczeń ukrytych w słowie literackim, a także pobudza zdolność do widzenia prawdy życiowej w nim utrwalonej.

Audycje literackie przyczyniają się do upowszechniania w środowisku miejskim wiedzy o dorobku literatury polskiej i światowej, do rozwijania zamiłowań czytelniczych, do odkrywania piękna i urody słowa literackiego. Audycje te pomagają w nowym, aktualnym odczytaniu treści dawnych utworów literackich, ułatwiają zrozumienie nieśmiertelności kulturowej literatury pięknej, przyczyniają się do uświadomienia sobie trwałych wartości estetycznych i poznawczych sztuki literackiej. Słuchanie audycji literackich jest jeszcze w badanym środowisku udziałem nielicznej grupy mieszkańców miasta. Świadczy to o tym, że szkoła nie w pełni przygotowała ich do traktowania kontaktów z literaturą jako życiowej konieczności i najgłębszej duchowej potrzeby człowieka.

Interesujące są dane obrazujące udział mieszkańców Ostrowi w słuchaniu, przeżywaniu i ocenie rozrywkowych programów radiowych. Z ankiety wynika, że aż 51,9% mieszkańców często słucha tych programów; 37,5% sporadycznie i tylko 10,6% zupełnie nie słucha audycji rozrywkowych. Radiowe audycje rozrywkowe spełniają ważne funkcje społeczne, wychowawcze i zdrowotne. Ułatwiają dobry wypoczynek, umożliwiają odzyskanie dobrego samopoczucia, uwalniają od trosk i codziennych kłopotów, ukazują radosne, komiczne i pogodne wymiary życia, pomagają w przewycięzaniu stresów, w rekreacji duchowej i relaksacji.

Audycje rozrywkowe posiadają jeszcze i ten szczególny walor, że przyczyniają się do podnoszenia kultury, zabawy, odpoczynku i regeneracji sił, że uczą „życia na luzie” bez trudu, problemów i komplikacji.

Dość często trudne warunki we współczesnym życiu są źródłem konfliktów, kryzysów moralnych, życiowego pesymizmu. Audycje rozrywkowe pomagają w przystosowaniu do trudnych warunków, przeżywaniu wielkiej przygody duchowej, która daje radość, siłę moralną i przyjemność cieszenia się treściami rozrywkowymi.

Fakt, że ponad 50% mieszkańców słucha właśnie audycji rozrywkowych ma swoją wymowę. Świadczy o społecznej potrzebie przeżywania treści lekkich, łatwych i przyjemnych, o nastawieniu mieszkańców miasta na przeżycie takiej przygody duchowej, dzięki której będą w stanie odkryć pozytywne, satysfakcjonujące, rozweselające aspekty życia.

Kryzys współczesnej cywilizacji, zagrożenia ekologiczne, trudności ekonomiczne, transformacja ustrojowa jest dla wielu ludzi źródłem niepokoju, lęku przed przyszłością. W tej sytuacji audycje rozrywkowe przyczyniają się do rozładowania ujemnych napięć emocjonalnych, do wzrostu życiowej dynamiki optymizmu i wiary we własne siły. Na tym polega ich kulturotwórcza i terapeutyczna rola w życiu społecznym.

Interesujące są dane dotyczące słuchania audycji o charakterze poradnikowym. Wynika z nich, że 38% ankietowanych takich audycji nie słucha zupełnie; 43,3% słucha sporadycznie, ale 20,7% - często. Również i w dziedzinie percepcji audycji poradnikowych mamy zatem do czynienia z liczącą 1/5 populacji grupą mieszkańców zainteresowanych problematyką tych audycji i potrafiących z nich korzystać. Audycje poradnikowe mają szczególne znaczenie, gdyż upowszechniają wiedzę stosowaną, która może być pomocna w doskonaleniu pracy zawodowej i życia osobistego mieszkańców Ostrowi.

Popularyzacja wiedzy z różnych dziedzin nauki w mieście ma duże znaczenie dla realizacji ideałów postępu i optymalizacji życia zawodowego. Audycje poradnikowe ukazują różnorodne możliwości racjonalizowania działalności człowieka w sferze produkcyjnej, usługowej i życia osobistego. Prezentują praktyczne sposoby działania umożliwiające skuteczne realizowanie założonych celów i ich dostosowywania do warunków życia. Audycje poradnikowe mają ten szczególny walor, dzięki któremu możliwe jest skuteczne rozwiązywanie różnorodnych, złożonych problemów zawodowych i osobistych.

Audycje tego typu pomagają w podnoszeniu kultury życia codziennego, w sprawnym działaniu, w pokonywaniu trudności związanych z praktycznymi wymogami ludzkiej egzystencji.

Fakt, że tylko 20,7% mieszkańców miasta korzysta z tych audycji jest zastanawiający. Można sądzić, że w ankietowanym środowisku brak jest tradycji korzystania z nauki popularyzowanej w środkach masowego przekazu, a także, że nie ma tendencji do doskonalenia swojej pracy i życia rodzinnego. Można wreszcie przypuszczać, że mieszkańcy Ostrowi nie są przygotowani do korzystania z tego typu audycji, które wymagają dokładnego przyswojenia sobie treści audycji i zawartych w niej idei, zasad i metod działania. Ważne i ciekawe są dane informujące o percepcji audycji dotyczących pracy zawodowej. Aż 58,5% ankietowanych zupełnie z nich nie korzysta; 27,8% ankietowanych korzysta sporadycznie, a tylko 13,7% słucha często. Świadczy to o niskich aspiracjach ankietowanych mieszkańców do doskonalenia swojej pracy zawodowej w oparciu o informacje, idee i wzory przekazywane przez radio. Być może, że dla nich w tej dziedzinie bardziej miarodajne są rady doświadczonych pracowników, a nie teoretyczne prowadzących audycje, nie jest wykluczone, że bardziej ufają swojemu osobistemu doświadczeniu niż płynącym z zewnątrz instrukcjom. Widoczny jest brak potrzeby i nawyku korzystania z tego typu audycji w badanym środowisku.

Tylko 13,7% czyni to, co potwierdza fakt, że są one dostępne dla miejskiej „elity”. Taki generalnie negatywny stosunek do audycji dotyczących pracy zawodowej, wyrażający się w rezygnacji z ich słuchania, może być także wyrazem braku przygotowania do ich zrozumienia i przyswojenia sobie najważniejszych treści.

Decydującym czynnikiem jest brak czasu i preferowanie audycji muzycznych i rozrywkowych. Mamy więc do czynienia ze zjawiskiem obniżenia się

aspiracji do podnoszenia poziomu i jakości swojej pracy zawodowej. Nie można również wykluczyć możliwości, iż usytuowanie tych audycji w czasie radiowym nie odpowiada mieszkańcom Ostrowi, którzy w tym czasie muszą pracować zawodowo lub zarobkowo. Stosunek do audycji radiowych, poświęconych problematyce zawodowej, nie jest zatem wyrazem negacji ich wartości, tylko przejawem trudności w korzystaniu z zawartych w nich idei, informacji, rad i dobrych doświadczeń.

Zagadnienie percepcji programów radiowych ma różne aspekty, wymiary i uwarunkowania. Mimo technicznej, powszechnej dostępności radia mamy do czynienia z procesem wyboru tych pozycji i typów audycji, które odpowiadają potrzebom, sytuacjom poszczególnych grup odbiorców usług radiowych. Tak jak inne środowiska społeczne, mieszkańcy miasta mają różnorodne zainteresowania, możliwości percepcyjne, sytuacje egzystencjalne, poziomy wykształcenia i możliwości czasowe. Tym należy tłumaczyć zróżnicowanie stosunku do programów radiowych i wybieranie z nich tego, co danej grupie najbardziej odpowiada.

Jeśli jednak oceniamy treść i poziom uczestnictwa w kulturze mieszkańców miasta Ostrowi z punktu widzenia charakteru współczesnej cywilizacji naukowo - technicznej, to uzasadniony może być wniosek, że mamy do czynienia z przestarzałym modelem uczestnictwa w kulturze, w którym jest miejsce na muzykę i rozrywkę, a nie ma czasu na problematykę związaną z perfekcjonizmem zawodowym i nauką jako czynnikami racjonalizacji życia i pracy ludzkiej.

Z badań wynika, że mieszkańcy mają rozwinięte zainteresowania ogólnymi problemami społecznymi, politycznymi, kulturalnymi, czego wyrazem jest percepcja programów publicystycznych, ale nie w pełni doceniają problematykę doskonalenia pracy i życia rodzinnego.

Jeśli weźmiemy pod uwagę wyczerpujący i angażujący większość wolnego czasu charakter pracy zawodowej, to zrozumiałe stanie się preferowanie audycji rozrywkowych i muzycznych. Jest to swoista reakcja na zmęczenie i znużenie trudną i czasami ciężką pracą zawodową lub zarobkową.

Analiza ta potwierdza tezę, że środki masowego przekazu są dla mieszkańców Ostrowi źródłem orientacji w problemach współczesnego świata i źródłem przeżyć dostarczających im rozrywki, radości i chęci do życia.

4. Przeznaczenie czasu wolnego ankietowanych

Dane dotyczące tego na co mieszkańcy miasta Ostrow Mazowiecka przeznaczają wolny czas znajdujemy odpowiedzi w tabeli 6. Z danych w niej zawartych wynika, że na aktywny wypoczynek i rozrywkę często przeznaczają czas wolny tylko 18,1%; sporadycznie 31%, a 50,1% zupełnie rezygnuje z tego rodzaju zachowania. Okazuje się zatem, że połowa mieszkańców rezygnuje z aktywnego wypoczynku i rozrywki.

Dzieje się tak dlatego, że praca zawodowa (czasami i zarobkowa) oraz obowiązki rodzinne zajmują tyle czasu, że nie wystarcza go już na aktywny wypoczynek i rozrywkę.

Tabela 6. Przeznaczenie czasu wolnego ankietowanych mieszkańców miasta Ostrowi Mazowiecka.

Przeznaczenie wolnego czasu	Częst. przeznaczania czasu wolnego			Razem %
	Nie %	Sporadycznie %	Często %	
Aktywny wypoczynek i rozrywka	50,9	31,0	18,1	100
Życie osobiste	20,6	31,9	47,5	100
Uprawianie twórczości amatorskiej	91,2	7,3	1,5	100
Kontakty z przyrodą	40,9	23,3	35,8	100
Życie religijne	9,2	33,2	57,6	100

nn = 150

Fakt, że tylko 18,1% ankietowanych mieszkańców często poświęca wolny czas na aktywny wypoczynek i rozrywkę potwierdza hipotezę, że w badanym środowisku mamy do czynienia z procesem wyłaniania się takich ludzi, którzy potrafią racjonalnie godzić obowiązki zawodowe, rodzinne i aktywny wypoczynek. Prawdopodobnie do tej grupy docierają wzory aktywnego wypoczynku, które ukazują jego zdrowotne i moralne znaczenie.

Problem aktywnego wypoczynku w mieście oznacza potrzebę przezwycięzania jeszcze powszechnej tradycji biernego wypoczynku (leżenie, spanie) i wykorzystywania szans rozwojowych, jakie daje aktywny wypoczynek połączony z uprawianiem sportu, turystyki i uczestnictwa w kulturze. Problem aktywnego wypoczynku w mieście to także zagadnienie tradycyjnego rozdziału pracy i czasu wolnego i opanowanie sztuki uczenia się w pracy i w czasie wolnym tych umiejętności, które przyczyniają się do podnoszenia jakości życia (umiejętność odkrywania piękna przyrody, umiejętności znajdowania przyjemności w poznawaniu prawdy naukowej pogłębiającej orientację w świecie itp.). Problem aktywnego wypoczynku i rozrywki w mieście ma także aspekty moralne, polityczne i prawne. To problem praw człowieka, praw do życia godnego i wartościowego, w którym jest miejsce na pracę, aktywny wypoczynek i rozrywkę.

Na uwagę zasługują także dane obrazujące związek między wolnym czasem a życiem osobistym ankietowanych. Z badań wynika, że 47,5% ankietowanych mieszkańców przeznacza wolny czas na życie osobiste często, 31,9% sporadycznie, a tylko 20,6% rezygnuje z tej możliwości. Okazuje się zatem,

że dla mieszkańców Ostrowi życie osobiste stanowi wielką wartość, skłaniającą ich do przeznaczania na ten cel czasu wolnego. Życie osobiste obejmuje życie rodzinne, współżycie małżeńskie, kontakty towarzyskie, troskę o zdrowie, wychowanie potomstwa. Badania potwierdzają przypuszczenie, że życie osobiste ankietowanych jest cennym i ważnym doświadczeniem i składnikiem codziennej egzystencji i że są skłonni jemu właśnie poświęcić wiele wolnego czasu.

Małe społeczne zaangażowanie mieszkańców Ostrowi potwierdza spostrzeżenie, że ich aktywność obejmuje dwie główne dziedziny: pracę zawodową lub zarobkową oraz życie rodzinne. Jak można sądzić, podstawowym składnikiem życia osobistego mieszkańców jest właśnie ich życie rodzinne obejmujące kontakty z krewnymi, rodzenie i wychowanie dzieci, urządzenie wnętrz mieszkalnych, zaspokajanie swoich potrzeb przynależności do grupy, bezpieczeństwa, akceptacji, prywatności i szczęścia osobistego.

Duże znaczenie poznawcze mają dane charakteryzujące udział mieszkańców w czasie wolnym w realizacji ich twórczych aspiracji.

Z badań tu omawianych wynika jednak, że tylko 1,5% ankietowanych często przeznacza czas wolny na uprawianie twórczości amatorskiej, sporadycznie czyni to 7,3%, natomiast aż 91,2% rezygnuje z szansy prowadzenia tego rodzaju działalności. Na tej podstawie można wyprowadzić następujące wnioski, po pierwsze: w ankietowanym środowisku nie zostały rozbudzone aspiracje do uprawiania twórczości amatorskiej; po drugie: nie ujawniły się w nim jakieś wybitne talenty i osobowości twórcze; po trzecie: badani preferują tworzenie wartości produkcyjnych i życie osobiste, a nie twórczość amatorską.

Uprawianie twórczości artystycznej, technicznej, naukowej - nawet na poziomie amatorskim - wymaga talentu, wyobraźni, wiedzy, doświadczenia, inteligencji, materiałów i narzędzi, tradycji i wzorów. Nie jest wykluczone, że w badanym środowisku są ludzie posiadający tego typu uzdolnienia i przyrody, lecz nie znaleźli możliwości ich urzeczywistnienia.

Fakt, że tylko 1,5% ankietowanych zajmuje się twórczością amatorską, jest znamieny. Świadczy to o bardzo małej popularności tego typu wzorów spędzania wolnego czasu, o zaniku aspiracji do twórczego udziału w kulturze, o sile tradycyjnego modelu biernego udziału w życiu kulturalnym, o niechęci do angażowania się w trudny proces tworzenia autentycznych wartości artystycznych, ujawniających indywidualność jej autorów.

Na kontakty z przyrodą często przeznacza wolny czas 35,8% osób, sporadycznie - 23,3%, a zupełnie rezygnuje z tej możliwości 40,9% ankietowanych. Fakt, że ponad 1/3 ankietowanych mieszkańców spędza wolny czas na łonie przyrody jest zrozumiały. Po ciężkiej pracy zawodowej lub zarobkowej ankietowani chętnie wyjeżdżają do pobliskich lasów lub nad rzekę Bug, płynącą tylko 11 km od Ostrowi, aby odetchnąć świeżym powietrzem, nacieszyć oczy kolorami kwiatów, traw, krzewów i drzew, chwilowo zapomnieć o cywilizacji przemysłowej na oazie spokoju i piękna. Aby właśnie w taki sposób spędzić

wolny czas nie potrzeba pokonywać większych trudności, gdyż co piąta rodzina posiada swój własny środek lokomocji, jakim jest samochód osobowy.

Ważne też są dane informujące o tym, iż dość duża grupa ostrowiaków nie przeznaczają czasu wolnego na kontakt z przyrodą. Oznacza to, że kontakt z przyrodą nie stanowi dla nich dużej atrakcji, wolą czas wolny przeznaczyć na oglądanie programów telewizyjnych lub poświęcić go obowiązkom rodzinnym.

Interesujące i ważne są dane ilustrujące przeznaczenie czasu wolnego na życie religijne. Jak wynika z badań, aż 57,6% ankietowanych często, a 33,2% sporadycznie przeznaczają wolny czas na udział w życiu religijnym (udział w nabożeństwach i uroczystościach religijnych). Potwierdza to fakt, że dominującym światopoglądem mieszkańców mojej miejscowości jest światopogląd religijny i że zaspokajanie potrzeb religijnych jest traktowane jako moralny obowiązek i jako autentyczna duchowa potrzeba. Dane te ukazują trwałość tradycji religijnej. Zastanawiający jest jednak fakt, że aż 33,2% tylko sporadycznie uczestniczy w życiu religijnym, a 9,2% nie czyni tego w ogóle. Wynika to prawdopodobnie z konieczności poświęcenia większości czasu na pracę zawodową i zarobkową. A więc z tego wynika, że prawie 40% mieszkańców Ostrowi nie uczestniczy systematycznie w życiu religijnym. Nie jest to przejawem laicyzacji czy ateizacji, lecz rezultatem niemożności pogodzenia obowiązków zawodowych z obowiązkami religijnymi.

Religia w życiu Polaków odgrywała zawsze i nadal odgrywa ważną rolę, jest czynnikiem sprzyjającym podnoszeniu kultury duchowej, przyczynia się do pogłębienia moralności i upowszechnienia katolickich wzorów religijnych.

SYLWETKI, WSPOMNIENIA